

УДК 355. 42 (075)

І.А. Пегачін¹, С.О. Стародубцев¹, В.П. Варакута¹, О.Є. Забула¹, О.Ю. Чернявський²¹ Національна академія Національної гвардії України, Харків² Факультет військової підготовки НТУ "ХПІ", Харків

ПРОТИРІЧЧЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ХОДІ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОГО БОЮ, ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Визначений перелік протиріч, що виникають у ході наступальних дій механізованих підрозділів чисельністю до роти. Обґрунтовані і надані рекомендації щодо їх вирішення.

Ключові слова: механізований підрозділ, противник, загальновійськовий бій, темп наступу, тактичні розміри, артилерійська підготовка, озброєння, бронетехніка, суперечливі вимоги.

Вступ

Постановка проблеми. Протиріччя – це взаємодія протилежних, взаємовиключних сторін об'єкта або системи, які разом з тим знаходяться у внутрішній єдності і взаємопроникненні, будучи джерелом саморуху і розвитку природи ... [1]. У загальному сенсі протиріччя – це положення, при якому що-небудь одне виключає, заперечує інше, несумісне з ним або має місце наявність несумісних обставин. Таки суперечливі обставини виникають і у військовій справі.

Розглянемо протиріччя, що виникають, наприклад, під час наступу механізованого підрозділу, який згідно ст. 193 [2] і ст. 260 [3], є одним із основних видів загальновійськового бою. Статті трактують, що наступ проводиться з метою розгрому (знищення) противника і оволодіння важливими районами (рубежами, об'єктами) місцевості і полягає в ураженні противника всіма засобами, які є в наявності, рішучій атаці, стрімкому просуванні підрозділів у глибину його бойового порядку, знищенні та полоненні живої сили, захопленні озброєння, військової техніки, намічених районів (рубежів) місцевості.

Проте за сухими статутними фразами стоїть багато людських життів. Зрозуміло, що воєнною справою повинні займатися підготовлені люди, тобто військові професіонали. Але і вони не застраховані від впливу різних суперечливих зовнішніх і внутрішніх факторів на якість виконання ними або військовими підрозділами, до штату яких вони входять, бойових завдань. До таких суперечливих факторів можна віднести протиріччя між тактико-технічними можливостями озброєння та військової техніки та умовами і способами їх застосування, а також між фізіологічним і емоційно-психологічним станом військовослужбовців та практичним виконанням ними бойового завдання. Так, наприклад, при зосередженні зусиль на напрямку головного удару (по класичній формулі – 3:1), тим більша вірогідність успіху для подолання оборони противника. В той же час виникає протиріччя – ймовірність невіправданих втрат від вогню противника із-за високої конче-

нтрації особового складу і військової техніки у зосередженому бойовому порядку на ділянці прориву.

І такі протиріччя виникають фактично по всіх позиціях теорії і практики воєнного мистецтва.

За останній час в зоні АТО бойові зіткнення, як правило, здійснюються підрозділами до роти включно. Тому, передбачення, визначення та вирішення протиріч, що можуть виникнути під час наступу механізованого підрозділу і вплинути на результат бою, є актуальним і потребує відповідного ретельного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду основ теорії і практики наступального бою або взагалі наступальних дій військових підрозділів, присвячено дуже багато вітчизняної і зарубіжної службової, спеціальної і навчальної літератури. Так, [2–3] строго регламентують підготовку, організацію та ведення наступального бою, визначають тактичні розміри (фронт, глибину) і фізичні параметри наступу (його темп і швидкість руху), для конкретних підрозділів зі штатним озброєнням та військовою технікою й т. ін.

Інші підручники і навчальні посібники, такі як [4–8] більш ретельно, поступово і поетапно, розглядають ті ж самі питання з роз'ясненням і наочним показом на планах і схемах різних варіантів боїв, але без врахування впливу на якість виконання бойового завдання зовнішніх і внутрішніх факторів, що приводять до протиріч.

Тому, **метою статті** є визначення цих факторів та знаходження шляхів вирішення протиріч, що виникають під час наступального бою.

Виклад основного матеріалу

Надзвичайно складний, тернистий і разом з тим повчальний і багато досвідчений шлях до досягнення мистецтва наступу у ході численних воєн. Реалізація наступальних планів воєначальників завжди тісно перепліталася з вмілим досягненням раптовості нанесення удару, сміливим зосередженням зусиль, чіткістю управління, гнучкістю взаємодії, всебічно-

го забезпечення, глибокої передбачливості, майстерною бойовою побудовою військ.

Нині особливо гостро перед військовою теорією постає завдання спрогнозувати, як зміняться способи наступальних дій під впливом появи нових засобів ураження противника. Справа в тому, що вже в найближчій перспективі, за оцінками військових фахівців, в 3–4 рази скоротяться терміни приведення військ у бойову готовність, а це різко зменшить час на підготовку бойових дій; в 1,5–2 рази зросте дальність стрільби танків, БМП, БТР, збільшиться їх бойова скорострільність, захищеність екіпажу. Очікується, що повністю оновиться парк протитанкових засобів, що реалізують принцип “вистрілив-забув”; в 1,5–2 рази зросте дальність стрільби артилерії, в 2–3 рази її скорострільність, на 8–10% підвищиться точність попадання снарядів, в 4–5 разів скоротиться час поповнення боєприпасів за рахунок автоматизованої їх подачі. Дальність пуску ракет збільшиться в 2,5–3 рази, а їх точність – в 1,5–2 рази; в 1,2–1,5 рази зросте глибина дій авіації і в 1,5–2 рази – її ударна і вогнева міць (її питома вага у вогневому ураженні може збільшитися в 1,3 рази і досягне до 40%) [4; 9]. Більш ніж в 2 рази зросте дальність ураження повітряних цілей засобами ППО. У 2–3 рази покращиться значення нижньої межі зони ураження, на 5–7% зменшиться час реакції систем ЗРК. Різко збільшиться застосування розвідувальних і розвідувально-ударних квадрокоптерів (ДРОНів).

В результаті усіх цих прогнозів, в 2–3 рази зросте інтенсивність бойових дій. Перераховане – лише маленька децима майбутньої модернізації засобів збройної боротьби в тактичній сфері [7].

Розгортання бойових дій на землі і в повітрі на широкому фронті, на велику глибину і ведення їх у високих темпах обумовлені суттєвим збільшенням бойових можливостей військ і дальності бойового застосування засобів ураження. Це призвело до протиріччя: з одного боку, значного розширення просторових меж загальновійськового бою і зростання його темпів, з другого – ускладнило управління підрозділами, їх взаємодію і маскування.

Так, наприклад, до надходження на озброєння мотострілецького взводу радянських часів нових зразків стрілецької зброї (автомата Калашникова (АК) 7,62-мм – в 1949 р.) і бронетранспортерів (БТР-40 – в 1949 р. і БТР-152 – в 1950 р.), він міг наступати на фронті до 200 м, обороняти опорний пункт (ОП) по фронті до 300 м і в глибину до 200 м.

З оснащенням сучасного механізованого взводу новою зброєю і військовою технікою його можливості суттєво зросли. Згідно ст. 194 [2] та за сучасними поглядами військових фахівців, механізований взвод спроможний успішно наступати на противника, який обороняється, на фронті до 300 м і обороняти опорний пункт до 400 м по фронті та до 300 м в глибину. Під час наступу на противника із застосуванням звичайної штатної зброї, необхідного ступеню його ураження можна досягти з ймовірністю не

нижче заданої, як правило, лише на вузькій ділянці фронту, тобто на ділянці прориву до 150 м. Тому, для успішного наступу механізованому підрозділу необхідно мати, як правило, 2–3 кратну перевагу, а на ділянці прориву, як правило, 4–6 кратну [6]. Механізований взвод на БМП (БТР) здатний створити таку перевагу над відділенням противника, що цілком реально в умовах сучасного загальновійськового бою. Проте є одно “але”, ця перевага буде ефективною, якщо відділення противника оснащено тільки штатною зброєю. У випадку коли воно посилено додатковими засобами опору, тобто порушено співвідношення 3:1, виникає протиріччя – для здійснення успішного наступу, механізованої роти (взводу) доцільно або надати додаткові засоби ураження, або воювати на чисельність, а вмінням, застосовуючи різні тактичні прийоми військових хитрощів:

- здійснити раптовий наступ (атаку);
- провести несподівані дії, наприклад, маневр, передислокацію (хоча статуту передбачають дії взводу тільки у складі роти, а роти – у складі батальйону) або відволікаючи дії з подальшим нанесенням удару по флангу (флангах), тилу й т. ін.;
- демонстраційними (відволікаючими) діями бойових тактичних груп “двійок” або “трійок” ввести противника в оману відносно своїх реальних подальших дій на ділянці прориву;
- широко застосувати дезінформацію (розмови по відкритих каналах зв’язку, імітація якихось дій й т. ін.).

Протиріччя виникають ще на стадії підготовки до наступальних дій, у ході них і закінчуються їх завершенням. Розглянемо їх системно і поетапно.

І. Чисельність особового складу, що призначається на ділянку наступу.

Згідно [2–3] механізований підрозділ наступає на ділянці визначеної протяжності: відділення – до 50 погонних метрів (пог. м), взвод – до 300 пог. м., рота – до 1000 пог. м., що згідно статутів і настанов повинно забезпечити перевагу в силах і засобах. Атака механізованого взводу на БМП (БТР), як правило, здійснюється, коли оборона противника надійно придушена зі знищенням більшої частини його протитанкових засобів, а також під час наступу на поспішно зайняту оборону. При цьому танки атакують слідом за розривами снарядів своєї артилерії, а взвод – на БМП (БТР) діє в бойовій лінії за танками на віддаленні 100–200 м і веде вогонь зі всіх вогневих засобів.

Однак, з досвіду локальних конфліктів сучасності і антитерористичної операції (АТО) російсько-сепаратистські війська та бандформування на сході країни, обороняють ділянки різної протяжності будь-якою кількістю особового складу, не маючи єдиних штатів і не дотримуючись традиційної тактики. Чисельність особового складу, кількість і зразки озброєння та військової техніки противника можуть змінюватися безсистемно по декілька разів на

місяць за особистим рішенням “кураторів” з російської сторони. У зв’язку з цим потрібен особливий підхід у визначенні кількості наступаючих сил в особовому складі, озброєнні і військовій техніці.

Для цього доцільно завчасно проводити ретельну розвідку кількісного складу, типів і видів озброєння, що є у противника на конкретному напрямку дій, що дасть змогу провести реальну оцінку співвідношення їх можливостей з можливостями своїх підрозділів, що призначені для проведення наступальних дій.

II. Кількість боєприпасів і боєкомплект бійця під час наступу.

Дане протиріччя закладене в необхідності мати кожному бійцю штатну зброю з визначеним боєкомплектом на бій і з можливістю додаткового забезпечення боєприпасами, а з іншого боку – навантаження, які зменшують його фізичні можливості по пересуванню по місцевості. Тобто з одного боку, у ході наступу необхідно мати якомога більше боєприпасів, тому що невідомий час наступного боєпостачання та можливий відрив від джерела боєпостачання. З другого боку, залишкова кількість боєприпасів через свою вагу, що викликає збільшення фізичного навантаження, уповільнює пересування бійця по місцевості, а так зменшується темп наступу. Тим самим здійснюється прямо пропорціональне збільшення можливостей противника щодо прицільного ураження бійця, який повільно наближається. В той же час може виникнути ситуація, при якій у ході атаки можуть бути виявлені невідомі до того вогневі засоби, військова техніка та інші об’єкти противника, для ураження яких потрібні знов ж такі додаткові боєприпаси, зброя, при тому різних типів.

Історичний досвід, отриманий у війнах всіх часів, особливо в зоні АТО на сході країни, говорить про найбільш ефективні в результативності бою ті механізовані підрозділи, які озброєні різними типами зброї. Втрата бойовими тактичними групами (“двійками”, “трійками”) групової зброї не приводить до виходу з бою даного типу зброї у всьому підрозділі [2].

Фізичні можливості бійця обмежуються вагою озброєння і спорядження, що переносяться. У ході бою боєць переносить близько 20 кг ваги і 40–60 кг – в ході пішого маршу, інакше швидко наступає втома і слабкість. Тому, якийсь запас сил повинен залишатися для вирішення виникаючих завдань, таких як перенесення пораненого в безпечне місце, доставки боєприпасів й т. ін. Статистика і досвід минулих війн та збройних конфліктів говорить про те, що дані навантаження допустимі для фізично розвиненого чоловіка у віці від 24 до 40 років. Солдати строкової служби, які комплектують механізовані підрозділи, не завжди здатні к таким навантаженням [4].

Крім того, важке озброєння і спорядження помітно ускладнює не тільки пересування, але і маску-

вання бійця. Рішення проблеми бачиться в гнучкому визначенні та розподілі серед особового складу озброєння та спорядження різних видів і його кількості [8]. Так, досвід другої чеченської кампанії та бойові дії в зоні АТО показали, що після 90–100 безперервних пострілів, балістичні дані АК-74 різко погіршуються через перегрів його ствола. Тому бійцю недоцільно мати понад 4-х магазинів АК-74 (по 30 патронів) або замінювати їх магазинами від РПК (по 45 патронів), якщо є можливість боєпостачання у ході бою.

Тактично вигідно кожного стрільця зі складу, наприклад, маневреної групи або вогневої групи механізованого взводу озброювати двома РПГ-16 (РПГ-18). Таким чином, збільшується ймовірність збереження хоч одного РПГ як вогневого засобу, а так, збільшується здатність усього механізованого підрозділу знищувати вогневі точки і бронетехніку противника з ймовірністю не нижче заданої. Також для підвищення ефективності кінцевого результату наступу, бажано мати в підрозділі більше, ніж це передбачено інструкціями і настановами підствольних гранатометів (ГП-25, ГП-30) з 10–15 штатними 40-мм вистріл-осколочними гранатами зі сталевим корпусом ВОГ-25 (7П17), а також нових ручних гранатометів для тих же боєприпасів. При цьому спрацьовує позитивне співвідношення: відносно невелика вага ГП-25 і вистрілів ВОГ-25 до нього і достатньо суттєве підвищення бойового потенціалу механізованого підрозділу щодо знищення живої сили і бронетехніки противника. Крім того, практика показує, що особливо в зимовий період, ефективність ГП достатньо низька.

Наступним розглянемо протиріччя, що виникають безпосередньо у ході наступу механізованого підрозділу.

III. Порядок руху механізованого підрозділу до рубежу переходу в атаку.

Згідно ст. 201 [2] висування до рубежу і розгортання у взводні колони взвод, як правило, здійснює в складі роти. Рубіж розгортання у взводні колони призначається, по можливості, за складками місцевості, у 2–3 км від переднього краю оборони противника, а на відкритій місцевості і на більшому віддаленні.

Із виходом роти на рубіж розгортання у взводні колони взвод без зупинки висувається на свій напрямок і стрімко продовжує просування до рубежу переходу в атаку [2; 4–8]. Проте існує ймовірність того, що механізований підрозділ може потрапити під загороджувальний чи вогонь артилерії противника, наприклад, із засідки.

При цьому виникає наступне протиріччя: яким чином в даній ситуації мінімізувати втрати серед особового складу? Якщо ховати його від осколків і ударної хвилі всередині БМП (БТР), то ведення противником прицільного вогню по бойових машинах за допомогою танків, ПТРК (ПТУР), артилерії, авіа-

ції приведе до ураження бійців, які знаходяться в десантних відсіках цих машин. Якщо ж підрозділу прискорити швидкість просування і розосередитись на місцевості, то, по-перше, “килимовий” вогонь артилерії противника [4; 8], який покриває велику площу місцевості, все одно завдасть істотних втрат серед особового складу і техніки; по-друге, значно знизиться швидкість зближення з противником, тобто темп наступу, а так додатковий час противнику краще підготуватися до оборони, що теж приведе до небажаних втрат.

Дане протиріччя, повинен особисто вирішити командир підрозділу на основі даних розвідки та спостереженні за кількістю, складом сил противника і наявністю у нього вогневих засобів, здатних наносити ураження бронетехніці. Тільки у випадку, коли противник не має достатньо засобів для ураження БМП (БТР) механізованого підрозділу при наближенні його до рубежу розгортання в бойовий порядок з подальшим переходом до атаки, а артилерія противника веде не прицільний, а загороджувальний вогонь по визначених ним “площах”, не пов’язаних з істинними координатами просування підрозділу на місцевості, можливе зближення з противником.

Рубіж переходу в атаку [2; 4; 8] вибирається таким чином, щоб висунення до нього здійснювалося приховано, а відстань віддалення його забезпечувало ведення інтенсивного (ефективного) вогню з основних видів штатної зброї підрозділу та дозволяло безупинно і з максимальною швидкістю досягти переднього краю оборони противника у вказаний час (“Ч”). Він може призначатись на віддаленні до 600 м від переднього краю оборони противника. Іноді, залежно від умов місцевості і положення противника, відстань до рубіж переходу до атаки може бути і більшим.

Якщо ж противник у своєму розпорядженні має засоби для знищення або пошкодження БМП (БТР), то необхідно діяти залежно від характеру загрози. Наприклад, збройне протистояння в зоні АТО показує, що вогонь артилерії противника, як правило, коригується корегувальником, який знаходиться у тилу, неподалік об’єкту, по якому ведеться вогонь. Тому, по-перше, необхідно виявити і знешкодити корегувальника; по-друге, організувати у відповідь контр-батареїний вогневий удар.

Подібні завдання, як правило, покладаються на спеціальні контр-батареїні підрозділи, які відкривають вогонь у відповідь з першими залпами противника, по розрахованих їх координатах. Якщо в розпорядженні немає засобів контр-батареїної боротьби, доцільно ретельно розвідати ці засоби ураження противника, нанести на карту (схему) та знищувати у ході артпідготовки перед висуненням підрозділів з вихідних районів або вогнем бронетехніки (танків, БМП, БТР) при наближенні до противника, завчасно змінюючи маршрути просування до його флангів (тилу).

IV. Рубіж спішування механізованих підрозділів (відділенням – місце спішування).

Згідно ст. 201 [2] під час атаки в пішому порядку механізованому взводу призначається рубіж спішування (відділенням – місце спішування), з виходом на який особовий склад висаджується з БМП (БТР), розгортається в бойову лінію і продовжує наступ. Він призначається ближче до переднього краю оборони противника, як правило, в місцях, які прикриті від вогню його кулеметів і протитанкових засобів ближнього бою. Іноді він може збігатися з рубежем переходу в атаку, знаходитися попереду або може бути більш віддаленим.

Виникає протиріччя, яке полягає в тому, що особовому складу необхідно якомога ближче спішитися, щоб скоріше подолати відкриту ділянку, де противник веде прямий вогонь. В той же час своя артилерія веде вогонь, а авіація наносить удари по передньому краю противника, підтримуючі війська в атаці. Отже, чим ближче до противника знаходяться атакуючі, тим більша ймовірність їх ураження від осколків снарядів артилерії і ракет та авіабомб своєї авіації. Тому, існує “неписане правило” – як тільки спішилися війська для атаки, авіація переносить свої удари в оперативно-тактичну глибину побудови бойових порядків противника, а артилерія, як правило, взагалі припиняє вогонь або також (за винятком) може переносити його в тактичну глибину бойових порядків противника. За виконанням цього покладається на вищестоящих командирів і начальників.

З урахуванням необхідного захисту від розривів своїх снарядів і з досвіду навчань та бойових дій в зоні АТО, видалення рубежу спішування від переднього краю оборони противника може бути 300 м і більше.

В такий ситуації наступ проводиться бойовими тактичними групами – “двійками” і “трійками”, які пересуваються по місцевості вибираючи той спосіб, який більш придатний до конкретних умов бою [4].

V. Порядок використання результатів артилерійської підготовки.

Артилерійська підготовка може дати значні переваги наступаючим механізованим підрозділам. Однак виникає протиріччя, які описані вище, тобто з наближенням механізованих підрозділів до переднього краю противника виникає ймовірність ураження від осколків снарядів своєї артилерії. Тому, підрозділам які наступають, доцільно завчасно узгодити свої дії з артилеристами, тобто визначитися по часу і темпу наступу. Крім того, вони повинні для себе вигідно використати результати артпідготовки (табл. 1).

Зокрема, необхідно увірватися до ОП противника до того, як він розгорнеться в бойовий порядок. Артилерійська підготовка повинна проводитися таким чином, щоб до моменту її закінчення механізовані підрозділи, що наступають, могли зблизитися

з окопами противника на відстань, яку вони подолають раніше, ніж ті, хто обороняється і перечікує

обстріл в укриттях, а значить не відкриває ефективний вогонь по атакуючим.

Таблиця 1

Результати артилерійської підготовки

Дія	Дії противника	Вигідний ефект
Обстріл переднього краю ОП	Особовий склад змушений ховатися в укритті	Знищується частина сил и вогневих засобів противника, руйнується частина його оборонних споруд особовий склад деморалізований. Необхідно затратити додатковий час для заняття знову оборони в ОП
Переніс вогню в глибину оборони	Противник займає оборону в ОП, підтягує резерви.	Артвогонь перешкоджає підходу резервів противника до ОП. Знищуються сили і засоби противника в тактичній глибині його бойових порядків

З досвіду бойових дій в зоні АТО, безпечно видалення своїх сил від розривів снарядів своєї артилерії, як правило, становить: для танків біля 200–300 м, для БМП (БТР) біля 300–400 м, для піхоти біля 400–500 м. Наведені тактичні параметри знаходяться в прямій залежності від калібру мін і гармат: чим менше калібр – тим менша відстань від розривів снарядів своєї артилерії і навпаки – чим більший калібр, тим більша відстань. Тому ті, хто наступатимуть, будуть мати можливість атакувати тільки після перенесення вогню вглиб оборони противника, а ті, хто обороняються, з моменту перенесення вогню знов можуть відновлювати або удосконалювати інженерні споруди ОП, на що їм знадобиться:

– швидкість руху бійця на полі бою, в середньому, 5 м/с.

Отже, $400 \text{ м} : 5 \text{ м/с} = 80 \text{ с} = 1 \text{ хв. } 20 \text{ сек.}$;

– на видаленні 150–300 м від переднього краю траншей і окопів противника розташовані інженерні загородження противника, на подолання яких знадобиться ще приблизно 1 хв., за умов завчасно зроблених проходів у мінних полях, колючих дротах й т. ін.

Отже, $1 \text{ хв. } 20 \text{ сек.} + 1 \text{ хв.} = 2 \text{ хв. } 20 \text{ сек.}$

Таким чином, оборонці встигнуть зайняти свої місця для оборони до підходу наступаючих. З практики час заняття оборони механізованою ротою в окопах – до 35 сек. [3; 7].

Щоб зберегти корисний ефект від артпідготовки, механізованим підрозділам в наступі доцільно застосувати один або декілька з наступних прийомів:

– ведення артпідготовки фронтальним вогнем.

Як відомо, розсіювання снарядів здійснюється на площині еліпсоїдної форми, витягнутої у напрямку стрільби, тобто по дальності більше, ніж розсіювання по боках і зовсім мала частина осколків, які полетять у протилежному напрямку стрільби. Тому, при фронтальному вогні бійці, які здійснюють фронтальну атаку, мають невелику ймовірність бути ураженими від осколків снарядів своєї артилерії;

– застосовувати фланговий вогонь по противнику на початковому етапі проведення наступу;

– перехід на кінцевому етапі артпідготовки на обстріл артилерією меншого калібру. Варіант: вогонь артилерії великого калібру переноситься всере-

дину тактичної глибини (від 5 до 15 км) оборони противника раніше, ніж вогонь артилерії меншого калібру. Зі зменшенням калібру, зменшується кількість вибухової речовини в снаряді. Відповідно радіус розльоту забійних осколків зменшується, а разом з ним і дистанція безпечного віддалення від розривів своїх снарядів. Слід, однак, пам'ятати, що розліт осколків суттєво залежить від кута падіння снаряду. При вертикальному падінні, осколки розлітаються більш менш рівномірно, по колу. При невеликому куті падіння, коли снаряд входить в землю ніби лежачи, осколки летять, в основному, в сторони від бокових стінок снаряду, менше осколків летить вперед, і ще менше – назад. Може вийти так, що глибина ближньої частини зони дійсного ураження осколками (розраховуючи точки розриву в напрямку на гармату, що здійснила постріл), у снаряда калібру 152 мм може бути менше (близько 7–10 м), чим у міни 82 мм (близько 18 м). При вирішенні питання про доцільність або недоцільність зменшення калібру для скорочення дистанції до окопів противника, необхідно також проаналізувати, чи не приведе зменшення калібру до такого зниження ступеню придушення оборони противника, що можливим стане ефективний вогонь вогневих засобів її захисників з механізованим підрозділами, що атакують. Схожий спосіб – заміна артвогню на окремих ділянках (напрямах), що атакуються, вогнем зі станкових кулеметів (кулеметів БМП або БТР), що відкривають вогонь по флангах;

– перехід на завершальному етапі артпідготовки до обстрілів снарядами фугасної дії, якщо раніше вогонь вівся снарядами осколкової дії. Снаряд фугасної дії встигає заглибитися в землю і значна частина осколків викидається вгору, а не в сторони;

– незначне переміщення центру розсіювання снарядів вглиб оборони противника перед закінченням артпідготовки. Звичайний переніс вогню вглиб на 200 і більше метрів буде гарантовано помічений противником, а незначний, біля 50 м, навряд чи. Адже на величину цього переміщення наблизиться до окопів противника рубіж безпечного віддалення від розривів снарядів своєї артилерії. Отже, бійці

зможуть ще ближче підійти до переднього краю (окопів, траншей) противника під час артпідготовки;

– часткове (або повне) припинення вогню батареями гармат, що знаходяться на більш віддалених відстанях від противника (наприклад, у другому ешелоні) і переніс вогню з батареї, наближених до противника. Це пов'язано з тим, що зі збільшенням дальності стрільби, прямо пропорційно зростають зони розсіювання снарядів, тому еліпси розсіювання від більш віддалених гармат мають більшу площу ураження. Завдяки сконцентрованому удару набагато зменшується площа розсіювання снарядів, якщо артилерія веде вогонь по позиціях противника прямою наводкою;

– наступ механізованих підрозділів у пішому порядку на передній край противника. БМП (БТР) залежно від обставин і рішення командира підрозділу, наприклад, взводу, можуть діяти разом із відділеннями, у складі груп вогневої підтримки або маневреної групи. При цьому бійці пересуваються по місцевості, ховаючись за броню, що значно зменшує ураження від осколків, що летять в їх бік і дозволяє підійти ближче до розривів своїх снарядів. При використанні такого способу зближення, слід забезпечити максимально можливу одночасність перенесення вогню артилерії вглиб оборони противника і кидок бійців із-за бронемашин до окопів противника. При чіткій синхронізації перенесення артвогню в глибину і висадки бійців з БМП (БТР) перед передовими окопами противника, максимальне можливе зближення здійснюється в бронемашинах. З урахуванням насиченості поля бою сучасними протитанковими засобами, найменші затримки в здійсненні механізованими підрозділами швидкої атаки, при використанні кожного із зазначених способів, спричинять з високою ймовірністю знищення противником бронетехніки. Тут слід розуміти, що передбачені в статутах атаки сходу на БМП (БТР) без спішування, мають шанси на успіх, якщо весь час протягом зближення з противником ведеться інтенсивний обстріл позицій противника артилерією. В цьому випадку протитанкові засоби противника мають мало шансів бути використаними;

– дистанція зближення з противником скорочується шляхом вибору рубежу переходу до атаки як можна ближче до окопів противника [4; 7–8]. Наприклад, в умовах позиційної оборони таке повільне, але планомірне зближення, здійснюється шляхом викопування підземних ходів сполучення від своїх траншей першої лінії у напрямку противника з виходом у визначених місцях на поверхню і таємним облаштуванням місць зосередження особового складу для подальших атакуючих дій. В умовах наступу – вибирається рубіж спішування підрозділу з БМП (БТР, танків) як можна ближче до переднього краю, як правило, 100–150 м і ближче;

– застосування способу, який називається “не обстріляний коридор”. Цей спосіб полягає в тому,

що під час артпідготовки в завісі артилерійського вогню можна залишити досить вузькі ділянки (коридори) місцевості, по яких механізовані підрозділи наблизатимуться (у пішому порядку або на БМП (БТР)) як можна ближче до противника, аж до його передової лінії.

Не обстріляний коридор можна створити і другим способом. За деякий час до загального перенесення артвогню вглиб оборони противника та під час початку атаки механізованих підрозділів, вогонь на заздалегідь визначених вузьких ділянках атаки, переноситься на інші ділянки.

Слід зазначити, що перелік способів, зазначених вище, також можуть застосовуватися не на всьому фронті артилерійського обстрілу, а лише на заздалегідь визначених порівняно вузьких ділянках прориву оборони противника, де атакуючі механізовані підрозділи зосереджують свої основні зусилля.

Якщо механізований підрозділ під час атаки був зупинений вогнем противника і змушений перейти до тимчасової оборони, то при наявності додаткових танків (БМП), можна застосувати тактику, яка має назву як “танкова карусель”. При цьому, один танк із-за укриття веде вогонь по позиціях противника. Після закінчення боєкомплекту на його місце або поблизу становиться другий танк. В цей час перший танк рушить в тил для поповнення боєкомплекту, а третій займає запасну позицію. Так вони змінюють один одного. В результаті створюється безперервний вогонь, який може підтримуватися відносно довго. Такий вогонь може зруйнувати зайняту противником споруду, ДОТ й т. ін. Цей спосіб може успішно застосовуватися для поступового “прогризання” оборони противника. Але потрібно пам'ятати про його обмежені просторові можливості і застосовувати там, де він дійсно необхідний.

Головний недолік цієї тактики в тому, що противник може безперешкодно відвести свої війська. Крім того, низькі втрати своїх військ “компенсуються” низькими втратами противника, який “видавлюється” зі своїх позицій, але не знищується. Також необхідно брати до уваги фактор часу, витрату боєприпасів та можливість з боку противника у відповідь нанести протитанковий або контрбатарейний вогонь.

VI. Розташування особового складу механізованих підрозділів відносно бронетехніки у ході наступу.

Згідно ст. 204 [2] атака в пішому порядку застосовується при прориві підготовленої оборони противника, укріплених районів, коли є значна кількість протитанкових засобів, а також на важкодоступній для танків і БМП (БТР) місцевості і може проводитись одночасно або послідовно.

Одночасна (фронтальна) атака проводиться механізованим взводом (відділенням) при наступі у бойовій лінії, бойовими тактичними групами “двійками” (“трійками”), особовий склад яких діє безпосередньо за бойовою лінією танків на віддаленні, яке забезпечує його безпеку від розривів снарядів

своєї артилерії і підтримку просування танків вогнем стрілецької зброї [4–5].

БМП (БТР) у даному випадку, використовуючи складки місцевості, стрибками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) просуваються за своїми відділеннями на віддаленні, що забезпечує надійну підтримку вогнем свого особового складу, що атакує, а БМП зі своїм озброєнням – безпосередньо в бойовій лінії своїх відділень або у складі групи вогневого забезпечення (або маневреної групи).

При цьому, корпуси БМП (БТР) використовуються бійцями як укриття від стрілецької зброї, ударної хвилі і осколків снарядів гармат противника.

Проте розвиток протитанкових засобів (сучасних ПТУР, РПГ) створює загрозу знищення бронетехніки піхотою противника. Високі бойові можливості сучасних протитанкових засобів вимагають розробки і впровадження різних способів боротьби з

ними піхоти, яка атакує противника разом з бронетехнікою. Але тут же виникає питання: яким має бути розташування механізованих підрозділів відносно бронетехніки у ході наступальних дій?

Досвід збройних конфліктів минулого показав, що вибір способу розташування піхоти в атаці залежить від характеру місцевості, озброєння противника і тактичної обстановки (табл. 2).

При наступальних діях в міських умовах або закритій місцевості виникає наступне протиріччя: ефективність застосування бронетехніки різко зменшується, у зв'язку з обмеженим сектором стрільби (ведення вогню з гармат, кулеметів) по азимуту і куту місця та великій вразливості від вогню РПГ, протитанкових гранат і пляшок с запальною сумішшю. При цьому противник ховається серед руїн будівель, у підвалах, на поверхах і дахах будинків. У таких умовах доцільно застосовувати 3-й спосіб (табл. 2).

Таблиця 2

Варіанти розташування піхоти відносно бронетехніки, переваги і недоліки

Розташування механізованого підрозділу у пішому порядку	Переваги	Недоліки
За бронетехнікою на відстані 150–100 м	Захист живої сили бронєю техніки Ефективна підтримка піхоти бронетехнікою	Бронетехніка з великою ймовірністю несе втрати, тому що протитанкові засоби противника подавляються піхотою з недостатньою ефективністю
Безпосередньо за бронетехнікою	Протитанкові засоби з великою ймовірністю знищуються до відкриття ними вогню по бронетехніці. Бронетехніка ефективно підтримує піхоту	Вогонь противника по техніці приводить до втрат піхоти, що знаходиться з нею
Попереду і позаду бронетехніки	Протитанкові засоби з великою ймовірністю знищуються до входу в зону їх поразки бронетехніки	Піхота несе втрати через слабку підтримку бронетехніки на закритій місцевості (вулиці, руїни будівель, підвали, дахи). Знижується темп наступу на закритій місцевості

При наступальних діях в міських умовах або закритій місцевості виникає наступне протиріччя: наступаюча сторона, як правило, має перевагу в озброєнні і військовій техніці (в цілому у бойовому потенціалі), проте ефективність її застосування різко зменшується, у зв'язку з обмеженим сектором стрільби (веденням вогню з танків (БМП, БТР) по азимуту і куту місця та фактичній відсутності маневреності. Тому бронетехніка вразлива від вогню РПГ, протитанкових гранат і пляшок с запальною сумішшю. При цьому противник ховається серед руїн будівель, у підвалах, на поверхах і дахах будинків. У таких умовах доцільно застосовувати 3-й спосіб (табл. 2).

Для пересування механізованого підрозділу по вулиці доцільно застосовувати тактику “ялинка”. Вона передбачає те, що по лівій стороні вулиці пішки йдуть 4–6 стрільців, озброєних штатною автоматичною зброєю і РПГ та спостерігають за будинками по правій стороні, позаду на відстані 30–50 м по правій стороні вулиці рухається друга група стріль-

ців, які спостерігають за лівою стороною. Далі позаду, на відстані 100–150 м рухається танк (БМП, БТР), а в ар'єргарді на відстані до 100 м, третя група стрільців для прикриття бронетехніки з тилу.

Завдяки цієї тактики група стрільців завчасно виявляє протитанкову загрозу, ліквідує її за допомогою своєї штатної зброї або використовуючи радіозв'язок наводить і корегує вогонь бронетехніки з подальшим знищенням протитанкових засобів і захопленням будинку (споруди й т. ін.).

Цей же спосіб ефективно застосовується при наявності у противника ПТУР і ПТРК.

При діях на напівзакритій місцевості, (наприклад, невеликому селищі) рекомендується розташувати піхоту на одній лінії з бронетехнікою. Така побудова забезпечить взаємне прикриття, високий темп і зручність в управлінні.

При діях на відкритій місцевості, ОП противника краще атакувати застосовуючи 1-й спосіб: піхота наступає за бронетехнікою на видаленні 100-

150 м. Така побудова захистить піхоту від вогню стрілецької зброї і осколків снарядів своєї артилерії та дозволить ефективно застосовувати озброєння БМП (БТР). При відсутності артпідготовки, піхоті доцільніше рухатися у наступі безпосередньо за бронетехнікою, ховаючись за нею від вогню стрілецької зброї противника, а виходити із-за неї за 20–30 м перед переднім краєм оборони противника. Відкрита місцевість дозволяє своєчасно виявляти і знищувати протитанкові засоби противника.

Висновки

Підбиваючи підсумки, можна з впевненістю стверджувати, що з наведених прикладів протиріччя, виникаючі під час наступу механізованих підрозділів, вирішуються за трьома основними принципами:

1. Рознесення суперечливих вимог (властивостей) в просторі того об'єкта, в якому вони виникли. Це означає, що одна частина об'єкта виконує одну вимогу, а інша частина об'єкта одночасно виконує іншу вимогу.

2. Рознесення суперечливих вимог (властивостей) в часі функціонування (існування) об'єкта. Це означає, що в один час об'єкт виконує одну вимогу, а в інший час цей же об'єкт виконує іншу вимогу.

3. Зміною системних відносин (взаємозв'язків) елементів всередині об'єкта, або самого об'єкта з елементами надсистеми. Це означає, що об'єкт стає бі або полі системою і при відповідних умовах може змінити свій стан.

Під поняттям “об'єкт” передбачаємо сукупність або окремі військові формування, озброєння і військової техніки, у тому числі і противника; під “елементом” окремі одиниці або окремі зразки озброєння і військової техніки.

Ці принципи відображають основну суть у загальному розумінні теорії і практики воєнного мистецтва, а в частковому – загальновійськової тактики, при вирішенні питань протиріччя, що виникають, завдяки таким складовим, як простір, час і взаємо-

зв'язок елементів об'єкту. Тому, залежно від наявних умов, може застосовуватися той чи інший принцип вирішення протиріччя.

Необхідно відзначити, що вирішення протиріччя, які виникають у ході конкретного наступу механізованого підрозділу на противника буде залежати від безліч факторів, таких, як характер місцевості, склад і озброєння своїх військ і противника, бойова обстановка, злагодженість всередині об'єкту, взаємодія елементів об'єкту, професійна, морально-психологічна і військова підготовка обох сторін й т. ін.

Таким чином, відповідні командири при організації і здійсненні наступальних дій своїх механізованих підрозділів повинні відмовлятися від шаблонів і втілювати в практику нестандартні творчі рішення, тим самим запобігаючи виникненню протиріччя, які можуть вплинути на кінцевий результат.

Список літератури

1. Советский энциклопедический словарь [Текст]. – М.: Советская энциклопедия. – 1989. – 1083 с.
2. БССВ ЗСУ ч. III. (взвод, відділення, екіпаж танка) ст. 193-202 [Текст]. – К., 2010. – С. 88-93.
3. БССВ ЗСУ ч. II. (батальйон, рота) [Текст]. – К., 2010. – С. 83.
4. Загальна тактика: навч. посібн. Ч. I. [Текст]. – Х.: НАНГУ, 2015.
5. Загальна тактика: навч. посібн. Ч. II. [Текст]. – Х.: НАНГУ, 2015. – 366 с.
6. Тактика: учебн. Кн. I. [Текст]. – М.: Воениздат, 1985.
7. Корнієнко О.Г. Загальна тактика: навч. посіб. [Текст] / О.Г. Корнієнко, О.В. Слободянюк. – Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. – 152 с.
8. Воробйов І.М. Тактика – мистецтво бою: підручн. [Текст] / І.М. Воробйов. – М., 2002.

Надійшла до редколегії 17.03.2017

Рецензент: д-р військ. наук проф. Г.А. Дробаха, Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ПРОТИВОРЕЧИЯ, ВОЗНИКАЮЩИЕ В ХОДЕ ОБЩЕВОЙСКОВОГО БОЯ, И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

І.А. Пегачин, С.А. Стародубцев, В.П. Варакута, О.Є. Забула, О.Ю. Чернявський

Определен перечень противоречий, возникающих в ходе наступательных действий механизированных подразделений численностью до роты. Даны обоснованные рекомендации по их решению.

Ключевые слова: механизированное подразделение, противник, общевойсковой бой, темп наступления, тактические размеры, артиллерийская подготовка, вооружение, бронетехника, противоречивые требования.

CONTRADICTIONS ARISING IN THE CURRENT OF COMMUNITY FIGHTING AND THE WAY OF THEIR SOLUTION

I. Pegahin, S. Starodybtsev, V. Varakuta, O. Zabula, O. Chernyavskyy

A list of contradictions arising in the course of offensive actions by mechanized units of up to the Company size has been determined. Substantiated recommendations for their solution are given.

Keywords: mechanized subdivision, enemy, combined-arms combat, attack rate, tactical dimensions, artillery preparation, armament, armored vehicles, conflicting requirements.